

УРОЦИ

ЗА

ПЪРВИТЕ ЧЕТИРИ

АРИТМЕТИЧЕСКИ ПРАВИЛА

И

ЗА СЧЕТОВЕТЕ.

ОТЪ

МИХАИЛОВА.

(Преводъ отъ Руски.)

БУКУРЕЩЪ

—
1873.

Фототипно издание, 2024 г.

ISBN: 978-619-7688-33-7

Художник на корица:
Александра Младенова

Формат: 60/90/16
Печатни коли: 7,5

Издава:

БЪЛГАРСКА **ИСТОРИЯ**

„БИ 93“ ООД
София, ул. „Загоре“ 3

www.bulgarianhistory.org
www.bulgarianhistory.shop

УРОЦИ

ЗА ПЪРВИТЕ ЧЕТИРИ АРИТМЕТИЧЕСКИ ПРАВИЛА
И ЗА СЧЕТОВЕТЕ.

БУКУРЕЩЪ
1873.

София
2024

Учебникът по математика на Христо Ботев

Малцина знаят, че освен че е поет и революционер, Христо Ботев се е занимавал и с други дейности. Преди да стане войвода, той е учител, а също така разработва и учебна литература. Чрез настоящата книга ще се запознаем с едно любопитно негово амплуа – това на математик.

В книгата на Захари Стоянов „Христо Ботев. Опит за биография“ четем: „Засега покрай другите ни занятия отделяй по няколко часа на ден да преведеш на български аритметиката на Михайлова – казал [Любен] Каравелов [на Хр. Ботев]. – Христо Данов се моли да му преведем няколко учебници от руски, с които хем ще да подпомогнем нашите училища, хем ще да излезе някоя парà за дневна прехрана“.

По това време в българските училища в Османската империя липсва книга за преподаване на математика на роден език. Тази, за която Каравелов говори, е руският учебник „Уроци за първите четири аритметически правила и за счетовете, от Михайлова“. Ботев се съгласява и започва работа. Книгата излиза на български в Букурещ с това заглавие през 1873 г., шест години след второто руско издание. Цената е „7 гроша“, както ни осведомява надпис на задната корица.

Интересната творба от 112 страници се състои от осем беседи, които по естествен и достъпен начин излагат аритметиката на целите числа. В уроците няма никаква теория. Аритметическите операции с цели числа са разкрити пред читателя само с примери. От осемте урока в превода на Ботев I и II не са озаглавени, а следващите носят съответно заглавията „За

събиранието“, „За изваждането“, „За счетовете“, „За умножението“, „За делението“ и „За испитванието на задачите“. Накрая има и задачи за упражнение с отговори към тях.

Независимо че на корицата под заглавието е отбелязано „превод от руски“, в работата си по тази книга Христо Ботев не е просто преводач, а активен съавтор. Работата му над авторизирания превод може да се синтезира до следните намеси: редакция на словесните задачи в беседите (уроците), внасяне на допълнителен текст в тях, създаване на нови задачи за упражнение и нещо още по-значимо – описание на българското сметало.

При задачите Ботев използва само аритметическия материал, а останалото преработва творчески. Както пише Захари Стоянов, при превода Ботев „взел и нахакал нови задачи“. В резултат текстовете на словесните задачи отразяват типично българска действителност, бит и култура и ясно се различават от руския оригинал. Ботев променя текстовото съдържание на задачите, като запазва само числовите данни. Сравнение, което изследователи правят на оригинала на учебника и на Ботевия превод, показва, че принос на Христо Ботев в пособието са цели 47 задачи, чийто автор е именно той като създател на авторизирания превод. Пример за това е задача 3, която гласи: „Асен и Петър освободиха България от игото на гърците в 1190 г. След 206 години България падна под властта на турците. В коя година отечеството ни изгуби своята свобода?“. В задача 16 пък се казва: „България падна под властта на турците в 1396 г. Колко години тя добрува под сянката на султаните? (До която година искате.)“. Характерно за задачите е, че те едновременно носят знания както по математика, така и по други науки

като история, физика, география. Типичен пример са задача 17 („Борис, цар Български, принял християнската вяра в 862 година, а Владимир, княз руски, в 988 г. Колко години българите са се покръстили по-рано от русите?“) и задача 21 („Напречникът (диаметърът) на слънцето е 192 000 мили, а на месечината 454. Колко мили е по-голям първият от вторият?“).

При редакцията в задачите Христо Ботев заменя не само текста, но и някои парични и мерни единици от метрологията (напр. рубла с грош, копейка с парà, фунт с турската мярка за тежест ока, руската пуд с килограм, персийската гума аршин с българската лакът и т.н.) Може да направим директно сравнение между една руска и една българска задача. В оригинала се казва: „Нужно е да се превозят 4003 пуда хляб от Москва в Петербург по жп линия, а за превоз на 1 пуд се заплащат 36 копейки. Колко трябва да се заплати за всичките 4003 пуда?“, докато при Ботев тя става: „Искаме ние да купим 4003 кила ръж и пазариме се да заплатим по 36 гроша за кило. Колко трябва да заплатим за всичкото жито?“.

В задачите има и политически елемент, а другите народи в Османската империя обикновено са отрицателни герои: „Един селенин карал за продан в градът 16 кила жито, заспал на пътят и черкезите му откраднале 5 кила. Колко кила са останале на селенина?“. Задачите обаче могат да бъдат и хумористични със социален заряд: „В селото Гламаво живял някога богат търговец Хитар Петар...“.

Съдържанието на сборника показва, че Христо Ботев вижда в текстовите задачи възможност да разшири познанията от различни области на знанието, да стимулира логическото мислене на учениците и не на последно място – да ги възпитава в патриотизъм и да формира политически убеждения.

За разлика от създаденото през 1829 г. от руския ген.-майор Фьодор Свободски руско сметало, българското е много по-старо и широко разпространено сред народа, а приложението му не създава никакви трудности. Христо Ботев описва българското сметало и намисля решенията на задачите в урок V („За сметовете“) да замени с такива, осъществени с българското сметало. Това е дървена рамка с 13 напречни телчета, на които са окачени малки зърна като на броеница. При смятане те се местят от дясно наляво. Описанието, което Ботев прави на сметалото, е първата научна работа по математика на български език.

Книгата не е академичен или класически училищен учебник, а е написана като самоучител. „Преводът, примерите и упражненията са така нагласени, като че четеш роман“, пише Захари Стоянов. Учебникът е създаден за напълно незапознат със смятането читател и на моменти имитира образователен разговор между учител и ученик. („С такива малки числа задачи и баба знае да решава, и, както видите, не е никак мъчно; може човек на пръсте да сметне, може даже и тъй да се усети. А как се решават такива задачи, в които има големи числа.“). Основната му задача е посочена в урок I: „През сичкият ни живот ние купуваме и продаваме, а как лесно може да са измами такав човек, който не знае да счита и да смята добре. Измамат го, на после му са още и смеят“.

Интересна е терминологията на учебника, която е почти съвременна. Напр. казва се „десетак“ вм. „десетица“, „считам“ вм. „броя“, „четвъртити мили“ вм. „квadratни мили“ (задача 8). На места са употребени много сполучливи български названия – заместители на термини чуждици. Така в задача 21 се казва: „Напречникът (диаметърът) на слънцето...“, а в задача 38 среща-

ме: „Поясът на земята... В географията моя пояс или, както са нарича, екватор се дели...“.

В урок I се въвеждат цифрите от 0 до 9, дадени са правила за записване на числата от 1 до 99 в десетичната система и читателят се научава да брои до 100. Урок II показва броенето и записването на числата над 100. В уроци III, IV, VI и VII се разглеждат четирите основни аритметически действия – събиране, изваждане, умножение и деление. Изложението не е сухо и формално, а поддържа интереса с примери от ежедневието: „Секи човек купува, но не секи умее да сметне колко трябва да заплати за купеното“, „А такива задачи са срещат на всяка стъпка: купувате вие, например, масло...“. Урок V показва смятане с механичното сметало – т.н. смет.

Учебникът отделя същественото от несъщественото: „До тук ние свършваме умножението. За да ви бъде лесно да умножавате, трябва да научите добре таблицата на умножението. В нея стои сичката мъка“.

Каква е по-нататъшната съдба на „Уроците за първите четири аритметически правила“ на Христо Ботев?

Аритметиката е отпечатана и е пусната в продажба. В нея се съдържат две провокативни задачи – за цивилната листа на султана и точно под нея – за пресмятане на свинчетата при опрасване на свиня. Нито Любен Каравелов, нито Христо Данов забелязват подигравателното съседство между свинята и султана и останалите „опасни“ задачи. Но един пловдивски учител ги вижда и разтревожен „се затекъл в книжарницата на Данова. Същата нощ книжарите си направили сами обиск, като унищожили всички екземпляри“, съобщава Захари Стоянов.

За случилото се Данов пише писмо на Каравелов. Той започва да преглежда учебника, после двамата се срещат и просто не могат да се въздържат да не се засмеят.

В действителност останалите бройки от „Уроците“ не са унищожени, а само са отстранени страниците, които съдържат задачите. Впоследствие Христо Данов съставя нови задачи, които прибавя към книжното тяло, и книгата е пусната отново в продажба.

Не е известно колко екземпляра от учебника по математика са продадени, но вероятно броят им е малък. По тази причина тази книга десетилетия наред остава в сянка. Дори описанието на българското сметало не впечатлява повечето изследователи на Ботевото творчество. Това вероятно се дължи на факта, че те обикновено са историци и литератори, които не свързват образа на революционера с неговия математически талант.

Авторизираният превод на руския учебник по аритметика показва Христо Ботев като умел математик и педагог. Захар Стоянов оценява труда му така: „Тук не е сакат и сляп преводът. И в сухите цифри и правила Христо е оставил блясък от своя талант, от своята калоферска оригиналност“. За разлика от дотогава издавани учебници на български език, пособието не е написано на изкуствено усложнен и архаизиран, а на жив, дори говорим език, и може да се ползва за начално учене на математика дори в наши дни.

Сега този малко познат епизод от биографията на Христо Ботев става достъпен за широката аудитория благодарение на изданието на Сдружение „Българска история“. „Уроци за първите четири аритметически правила и за счетовете, от Михайлова“ ни доказва, че за перото на поета революционер няма никакви препятствия, и дори чрез един учебник по математика

той може да разпространява революционните идеи. Настоящата книга може да бъде разглеждана както като ценно научно пособие, така и като съчинение, целящо чрез заобикаляне на строгата османска цензура да бъде важна част от патриотичното възпитание на тогавашните българи. Учебникът трябва да бъде поставян редом до Ботевата поезия и публицистика, тъй като, без значение под каква форма, неговите революционни идеи остават като завет за поколенията.

Антон Оруш

Съдържание

УРОК I.....	3
УРОК II.....	10
УРОК III: За събирането.....	24
УРОК IV: За изваждането.....	35
УРОК V: За счетовете.....	49
УРОК VI: За умножението.....	63
УРОК VII: За делението.....	81
УРОК VIII: За испитването на задачите.....	95
Задачи за упражнение.....	101
Отговори на задачите.....	110

УРОКЪ І.

Сѣки изъ васъ, азъ мисла, жѣлае да са научи да смѣта, жѣлае да знае аритметика.

Потрѣбно нѣщо е. Човѣкъ занаятчия или търговецъ не може безъ това.

Презъ сичкиятъ си животъ ние купуваме и продаваме, а какъ лесно може да са измами такавъ човѣкъ, който не знае да счита и да смѣта добре. Измаматъ го, па послѣ му са още и смѣятъ.

А да са научи човѣкъ на аритметика не е никакъ мъчно.

Знаете ли ние сички баремъ малко да считате? До десетъ трѣба да знаете сички. Но за да са увѣра, азъ трѣба по-напредъ да ви испитамъ.

Колко глави имамъ азъ?

Една.

А колко крака?

Два крака.

А колко деня държи Великденьтъ?

Три.

А колко крака има котката?

Четири.

А колко прѣсте имамъ на рѣката си?

Петъ.

А колко работни дни има презъ недѣлята, ако са не случи изъ срѣдата нѣкой празникъ? Из-

веднашъ може и да ви е мъчно да смѣтнете; но добре да ги преброимъ заедно.

Понедѣльникъ — единъ день.

Понедѣльникъ и Вторникъ — два дена, и Срѣда — три, и Четвъртакъ — четири, и Петакъ — петъ, и Сѣбота шестъ. И така шестъ дена работни има презъ недѣлята.

А съ Недѣлята заедно колко дена ставатъ?

Седемъ.

Тичатъ двѣ кучета, колко крака иматъ те?

Колко ли? — осемъ.

А колко прѣста щѣхъ да имамъ азъ на двѣте си рѣце, ако отрѣжахъ отъ дѣсната си рѣка единъ прѣстъ.

Деветъ.

И така ние съ васъ току-речи са научихме да считаме до деветъ; но ако би да ви са случи да напишете, напримѣръ, че имате девѣтъ ябълки, или петъ рѣпички, или друго нѣщо такова, то вие, кой знае, може и да не знаете какъ да напишете.

А това е сѣвсѣмъ лесно. Ето нѣ гледайте какъ са пишатъ извѣстните вече вамъ деветъ числа.

Единъ или единица са бѣлѣжи, ето съ-

какавъ знакъ 1

Два 2

Три 3

Четири 4

Петъ 5

Шестъ	6
Седемъ	7
Осемъ	8
Деветъ	9

Сичките тия знакове са наричатъ цифри.

Да направимъ сега нѣколко примѣра.

Вие сте, да речемъ, на чужбина и искате да напишете писмо на майка си или на баща си. Вие пишете, че слава богу сте живи и здрави, и между другото искате да имъ кажете, че печѣлите на день седемъ гроша и деветъ пари. И иска вие да напишете тия числа съ цифри.

Ето вие и пишете:

7 гроша и 9 пари.

Видите ли колко е лесно?

А искате вие, напримѣръ, да си запишете, че сте похарчили, да речемъ, за ъдене шестъ гроша и седемъ пари. Какъ ще да напишете това?

А ето какъ: 6 гроша и 7 пари.

Такива примѣри можете да намѣрите, колкото искате; но да захванемъ вие да считаме по-нататакъ.

Да прибавимъ при деветъте единици още една единица, ще да получимъ десетъ единици.

Десетъте единици хората обикновенно наричатъ десетакъ или десетица.

Ако при единъ десетакъ прибавимъ една единица, то щатъ да станатъ единайсетъ единици, ако притуримъ двѣ, — дванайсетъ, три — тринайсетъ, четири — четирнайсетъ, петъ — петнайсетъ, шестъ

— шестнайсетъ, седемъ — седемнайсетъ, осемъ — осемнайсетъ, деветъ — деветнайсетъ.

Ако ли при единъ десетакъ притуримъ други още единъ десетакъ, то щемъ да получимъ два десетака, или дваисетъ единици.

По-нататакъ считането върви по-лесно.

Ако при дваисетъ притуримъ една единица, то щемъ да получимъ дваисетъ и една, ако притуримъ двѣ — дваисетъ и двѣ, и т. н.

Ако притуримъ цѣлъ десетакъ, то щемъ да получимъ три десетака, или триесетъ единици.

По-нататакъ, като притуряме по една единица, ще да получимъ триесетъ и единъ, триесетъ и два, и т. н. Най-послъ, ако притуримъ при трите десетака други десетакъ, то щемъ да получимъ четири десетака, или четириесетъ единици.

По-нататакъ пакъ същото — четириесетъ и единъ, четириесетъ и два, четириесетъ и три, и т. н.

Пакъ да притуримъ единъ десетакъ — ще да получимъ петъ десетака, или петдесетъ единици.

По-нататакъ:

Петдесетъ и единъ,

Петдесетъ и два,

Петдесетъ и три, и т. н.

Пакъ десетакъ — ставатъ шесть десетака или шестдесетъ единици.

По-нататакъ:

Шестдесетъ и единъ,

Шестдесетъ и два, и т. н.

Пакъ да притуримъ десетакъ — ставатъ седемъ десетака, или седемдесетъ единици.

Изново като притуряме по единица, ще да получимъ седемдесетъ и единъ, седемдесетъ и два, и т. н.

Да притуримъ цѣлъ десетакъ, ще да получимъ осемъ десетака, или осемдесетъ единици.

По-нататакъ пакъ по единица:

осемдесетъ и единъ,

осемдесетъ и два,

осемдесетъ и три,

осемдесетъ и четири,

осемдесетъ и петъ,

осемдесетъ и шестъ, и т. н.

Изново десетакъ — ще да станатъ деветъ десетака, или десетдесетъ единици.

Като притуряме по единица, ще да получимъ:

деветдесетъ и единъ,

деветдесетъ и два,

деветдесетъ и три, и т. н.

А какъ са бѣлѣжатъ сличните тия числа?

Особни знакове за това нѣма, па и много добре че нѣма.

Инакъ, какъ щѣхме сячко това да запомнимъ!

А тие са бѣлѣжатъ съ извѣстните вече намъ деветъ знака и съ още единъ, който са нарича нула.

Тая нула са бѣлѣжи така:

0.

И така десетѣте са пишатъ:

1 и 0 10

единайсетъ така	11
дванайсетъ така	12
тринайсетъ »	13
четирнайсетъ »	14
петнайсетъ »	15
шестнайсетъ така	16
седемнайсетъ »	17
осемнайсетъ »	18
деветнайсетъ »	19
двайсетъ »	20

А защо са бѣлжаты тие гжй, може да попитате вие ?

А сто защо.

Ние сме са условиле да пишемъ числото на единиците на пжрвото мѣсто, а числото на десетациите на второто, като считаме отъ дѣсната ржка камъ лѣвата.

Кога искаме, напжимъ, да напишемъ одинайсетъ, сир. единъ десетакъ и една единица, то на пжрвото мѣсто туряме 1, което означава (показва) единица, а на второто се пакъ 1, което показва десетакъ, и става :

11.

А кога искаме да напишемъ дванайсетъ, сир. единъ десетакъ и двѣ единици, то на пжрвото мѣсто туряме 2, а на второто 1,

12.

Тринайсетъ, сир. три единици и единъ десетакъ — на пжрвото мѣсто 3, а на второто 1,

13.

Сичко това вие разбрахте, но кажете ми сега какъ са пишатъ десетъ единици, сир. токмо единъ десетакъ?

Разбира са, че на второто мѣсто трѣба да турнемъ 1, но на първото какво ще да турнемъ?

Единици нѣма, и ето защо ние сме са условили да туряме на първото мѣсто 0 (нула).

И така десетъ, или единъ десетакъ са пише така:

10.

Видите ли, 0-та показва, че нѣма единици.

И затова, когато искаме да напишемъ двайсетъ, то на първото мѣсто туряме пакъ 0, защото въ двайсетъте има само два десетака, а единици нѣма, — а на второто мѣсто туряме 2:

20.

И така, като туряме на първото мѣсто единиците, а на второто десетаците, ние трѣба да пишемъ тия числа така:

двайсетъ и единъ 21

двайсетъ и два 22

двайсетъ и три 23

двайсетъ и четири . . . 24

двайсетъ и петъ 25

двайсетъ и шестъ 26

Но защо пакъ непременно да исписваме сичките числа нарѣдъ: по-добре е да земемъ да ги пишемъ размѣсено.

Напримѣръ, да са опитае да напишемъ четирисетъ и седемъ.

По-напредъ написваме 4, които показватъ четири десетака, а послѣ 7, които показватъ седемъ единици:

47.

Сега да напишемъ осемдесетъ и три. Туряме по-напредъ 8, които показватъ осемъ десетака, а послѣ 3, които показватъ три единици:

83.

З а д а ч а. Вие вече знаете сичките цифри. За да навикнете, потрудете са сами да напишете: триесетъ и единъ, седемдесетъ и два, петдесетъ и четири, деветдесетъ и осемъ, двайсетъ и три, шестдесетъ и деветъ.

УРОКЪ II.

Кажете ми, колко единици има въ деветъ десетака?

Деветдесетъ единици.

А ако захванемъ да притуряме по една единица, то какъ трѣба да считаме по-нататакъ?

деветдесетъ и единъ,
деветдесетъ и два,
деветдесетъ и три,
деветдесетъ и четири,
деветдесетъ и петъ,
деветдесетъ и шестъ,
деветдесетъ и седемъ,

деветдесетъ и осемъ,
деветдесетъ и деветъ.

А ако притуримъ при деветъте десетака единъ
цѣлъ десетакъ, то щемъ да получимъ десетъ де-
сетака, или така наречена стотина—сто единици.

По-нататакъ считането върви както и по-на-
предъ:

сто и единъ,
сто и два,
сто и три,
сто и четири,
сто и петъ, и т. н.; послѣ
сто и десетъ,
сто и единайсетъ,
сто и дванайсетъ,
и т. н.
сто и двайсетъ,
.
сто и триесетъ,
.
сто и четирисетъ,
.

Но ако притуримъ при стотината деветъ десе-
така, то щемъ да получимъ сто и деветдесетъ; а
при тѣхъ като захванемъ да притуряме по еди-
ница, ще да получимъ:

сто и деветдесетъ и единъ,
сто и деветдесетъ и два,
сто и деветдесетъ и три,

сто и деветдесетъ и четири,
сто и деветдесетъ и петъ,
сто и деветдесетъ и шестъ,
сто и деветдесетъ и седемъ,
сто и деветдесетъ и осемъ,
сто и деветдесетъ и деветъ.

Ако при сто и деветдесетъ притуримъ единъ десетакъ, то щемъ да получимъ сто и още десетъ десетака, или иначе да кажемъ, двѣ стотини или двѣсте единици.

По-нататакъ считането върви така :

двѣсте и единъ,
двѣсте и два,
двѣсте и три,
двѣсте и четири,
двѣсте и петъ, и т. н.
двѣсте и десетъ,
двѣсте и двацетъ,
двѣсте и трицетъ, и т. н.

Като притуримъ при двѣте стотини още една стотина, ще да станатъ три стотини, или триста единици.

По-нататакъ пакъ :

триста и единъ,
триста и два,
триста и три,
триста и четири, и т. н.

Ако при трите стотини притуримъ още една стотина, то щемъ да получимъ четири стотини; още стотина, ще да получимъ петъ стотини, или петъ стотинъ единици.

И като притуряме така се по една стотина, ще да получимъ:

шестъ-стотинъ,
седемъ-стотинъ,
осемъ-стотинъ,
деветъ-стотинъ.

Ако при деветъ стотинъ, притуримъ една цѣла стотина, то щемъ да получимъ десетъ стотини, или една х и л я да , и като притуряме при хилядото по една единица, ще да получимъ:

хилядо и единъ,
хилядо и два,
хилядо и три,
хилядо и четири,
.....
хилядо и десетъ,
.....
хилядо и двайсетъ,
.....
хилядо и триесетъ,
.....
хилядо и сто,
.....
хилядо и двѣсте.

И най-послѣ като притуримъ при хилядото още хилядо, ще да получимъ двѣ хиляди, още хилядо — три хиляди, и се тѣй като притуряме по хилядо, ще да получимъ:

четири-хиляди,

петъ-хиляди,
шестъ-хиляди,
седемъ-хиляди,
осемъ-хиляди,
деветъ-хиляди.

Ако притуримъ при деветъте хиляди още хилядо, то щемъ да получимъ десетъ хиляди, или единъ десетакъ хиляди.

Като притуряме пакъ по хилядо, ще да получимъ единайсетъ хиляди, дванайсетъ хиляди, и най-послъ щемъ да дойдемъ до дваисетъ хиляди, или два десетака хиляди.

По-нататакъ, като притуряме по десетъ хиляди, ще да получимъ:

триесетъ-хиляди,
четирисетъ-хиляди,
петдесетъ-хиляди,
шестдесетъ-хиляди,
седемдесетъ-хиляди,

осемдесетъ-хиляди, и най-послъ, деветдесетъ-хиляди. Като притуримъ още единъ десетакъ хиляди, ще да получимъ сто хиляди, или една стотина хиляди.

Като продължаваме по-нататакъ да притуряме по десетъ хиляди, ще да получимъ:

сто и десетъ хиляди,
сто и дваисетъ хиляди,
сто и триесетъ хиляди,

и т. н.

Като притуримъ при едната стотина хиляди
друга стотина хиляди, ще да получимъ.

двѣсте-хиляди, пакъ стотина :

триста-хиляди,

четири-стотинъ-хиляди,

петъ-стотинъ-хиляди,

шестъ-стотинъ-хиляди,

седемъ-стотинъ-хиляди,

осемъ-стотинъ-хиляди,

и най-послѣ деветъ-стотинъ-хиляди.

Но какъ да напишемъ сичките тия числа съ
цифри ?

Да земемъ напървъ една стотина, или десетъ
десетака.

Ние знаемъ, че единиците са турятъ на пър-
вото мѣсто, а десетаците на второто, като счи-
таме отъ дѣсната рѣка камъ лѣвата.

А въ стотината има десетъ десетака и единици
нѣма, тѣй щото на първото мѣсто туряме 0, а
на второто 10 десетака :

100.

Сега да напишемъ двѣсте, сир. двѣ стотини или
двайсетъ десетака.

На първото мѣсто туряме 0, а на второто 20.

И това число ще да стане така :

200.

Ние видиме, че двѣте тия числа са пишатъ съ
три знака, и на третѣтомъ мѣсто стои цифрата, ко-
ято показва колко сѣ стотините.

На второто мѣсто са намира 0.

Но какво показва тая нула?

Числото на стотините показва цифрата, която стои на третѣното мѣсто, а десетаци нѣма.

Слѣдователно 0-та на второто мѣсто показва, че нѣма десетаци. И така 0-та са туря тамъ, дето нѣма нѣщо, напр. стотини, хиляди и т. н.

Така на примѣръ деветъ-стотинъ са пише така:

На първото мѣсто са туря 0, защото нѣма единици, на второто пакъ 0, защото нѣма десетаци, а на третѣното най-послѣ са туря цифрата 9, която показва деветъ стотини:

900.

За примѣръ да напишемъ петъ-стотинъ и осемдесетъ и два, сир. петъ стотини, осемъ десетака и двѣ единици.

На първото мѣсто пишемъ 2,

„ второто „ „ 8,

„ третѣното „ „ 5,

и числото ще да стане така:

582.

Да напишемъ сега:

седемъ-стотинъ и петдесетъ и шестъ.

На първото мѣсто ще да турнемъ . . . 6,

„ второто „ „ . . . 5,

„ третѣното „ „ . . . 7,

и ще да получимъ . . . 756.

А какъ ще да напишемъ ние хилядо, сир. десетъ стотини.

Ето какъ :

На първото мѣсто ще да турнемъ . . . 0
» второто » » . . . 0
защото нѣма нито десетаци, нито единици;
а на третѣото ще да турнемъ 10
защото въ една хиляда има десетъ стотини.

И така ще да получимъ 1,000.

Както видите, хилядо са пише вече съ четири знака; а цифрата, която показва числото на стотините, стои на четвъртото мѣсто, като считае отъ дѣсната рѣка камъ лѣвата.

И така, ако искаме да напишемъ двѣ хиляди, то трѣба само намѣсто 1 да турнемъ 2. А на третѣото мѣсто ще да си бѣде 0, защото нѣма стотини.

Но ако искате да напишете четири хиляди и петъ стотинъ и четирицѣтъ и два:

На първото мѣсто трѣба да турнете . . . 2,
на второто мѣсто » » . . . 4,
» третѣото » » . . . 5,
и на четвъртото » » . . . 4,
и ще да получите:

4,542.

Сега да напишемъ три хиляди и осемъ-стотинъ и петъ:

На първото мѣсто туряме 3,
» второто » » 0,
защото нѣма десетаци.

На третѣото мѣсто туряме 8,
а на четвѣртото » » 3,
3,805.

Седемъ хиляди и деветдесетъ и два:

На първото мѣсто 2,
» второто » 9,
» третѣото » 0,

защото нѣма стотини

и, най-послѣ, на четвѣртото мѣсто 7,
и става:

7,092.

Ако ли поискаме да напишемъ десетъ хиляди, тона четвѣртото мѣсто трѣба да турнемъ 10, тъй щото числото ще да стане отъ петъ знака:

10,000.

И цифрата, която стои на петото мѣсто, отъ дѣсната рѣка камъ лѣвата, ще да показва колѣо сж десетациите хиляди.

Така, напримѣръ, да напишемъ триесетъ хиляди.

На първото, на второто, на третѣото и на четвѣртото мѣсто трѣба да турнемъ по една 0, защото нѣма нито единици, нито десетаци, нито стотини, нито хиляди, а на петото 3, и щемъ да получимъ:

30,000.

А ако ни дотрѣба да напишемъ, намѣсто триесетъ хиляди, шестдесетъ хиляди, то трѣба само на петото мѣсто намѣсто 3-те да турнемъ шестъ.

Да са опитае да напишемъ седемдесетъ и двѣ хиляди и осемъ-стотинъ и шестдесетъ и два: